

MAAK ER WAT VAN

Gedragstraining voor leerlingen praktijkonderwijs

Samenvatting

Binnen het praktijkonderwijs aan licht verstandelijk gehandicapte jongeren is behoefte aan een doel- en resultaatgerichte aanpak van sociale incompetenties bij leerlingen. Er wordt momenteel geïntegreerd gewerkt met criteria voor gewenste sociale competenties van leerlingen en er wordt met behulp van observatielijsten geobserveerd.

In het kader van (creatieve) gedragstherapie kunnen sociale (in)competenties met leerlingen worden besproken, vastgesteld en doorgewerkt. Het is belangrijk om de doelgroep feedback en succesbeleving (stimuli) te laten ervaren tijdens kortdurende trainingen in groepjes.

Creatief bezig zijn is voor de leerlingen een alternatief (en dus beloning) voor de dagelijkse praktijk; daarnaast kan het groepsproces versterkend en stimulerend werken. De therapeut moet daarbij duidelijk aangeven waar de individuele problematiek ligt en daarnaast de grenzen in het groepsproces bewaken.

Tijdens sessies moet er naar feitelijke waarnemingen gevraagd worden; de cliënten mogen elkaar daarbij corrigeren, complimenteren en vragen stellen. Een vertrouwensband met de therapeut is voorwaardelijk. Is aan de genoemde voorwaarden voldaan, dan kan bovenstaande een aanvulling en uitdaging zijn voor het trainen en coachen van licht verstandelijk gehandicapte jongeren binnen het praktijkonderwijs.

Inleiding

Kader

Binnen het voortgezet praktijkonderwijs (IQ lager dan 80) is behoefte aan een resultaatgerichte conditionering van leerlingen d.m.v. kortdurende training en/of coaching in aansluiting op het reeds bestaande sociale competentiemodel.

Motivatie

Genoemde sociale competenties worden geïntegreerd aangeboden en toegepast in het praktijkonderwijs; het model is daarnaast verwerkt in diverse lesmethoden en observatielijsten voor de doelgroep. Een therapie of training kan aansluiten bij de reeds bestaande situatie en de belevingswereld van de cliënten. Bij deze doelgroep is overigens dagelijks sprake van klassieke conditionering; het gaat in de onderwijspraktijk en het onderwijsproces doorlopend om het verwerven van elementaire sociale competenties.

Doelstelling

Door middel van meetbare, doel- en resultaatgerichte directieve therapie sessies ervaart de cliënt succesbeleving (beloning). Door reacties van groepsgenoten en de therapeut wordt de cliënt zich bewust van de invloed op eigen gedrag en omgeving. Het verdient de voorkeur om de sessies zowel binnen als buiten de lessituatie aan te bieden. De trainings,- coachings,- en conditioneringsprocessen vinden plaats in samenspraak met de cliënt. Doelstellingen per keer worden samen met de cliënt geformuleerd en geëvalueerd. De sessies hebben tot doel om de sociale incompetenties die vooral negatief beloond werden te vervangen door sociaal competent gedrag dat positief beloond wordt.

Attitude

De therapeut stelt zich voorwaardenscheppend, eerlijk, zakelijk, duidelijk, coachend en consequent op in het trainingsproces van de cliënt. Het gedrag wordt steeds feitelijk benoemd door de cliënt zelf. De therapeut kan gebruik maken van scheppende lichaamstaal, letten op de lichaamstaal van de cliënt en daarin meegaan of niet, al naar gelang de doelstelling (belonen of negeren). Belangrijk is dat de groep, de cliënt en de therapeut in elkaars ritme komen tijdens de sessies.

Stromingen

Bij deze doelgroep is een duidelijke relatie aan te geven met het behaviorisme: gedrag is aan te leren, maar ook af te leren. Deze cliënten hebben moeite met het maken van inzichtelijke keuzes omdat ze over een beperkte woordenschat beschikken. Tijdens groepsprocessen worden zaken in beeld en gebaar duidelijk. Wel is het belangrijk dat de cliënt zelf benoemt wat er gebeurt.

Goed gedrag moet door de therapeut en de groep beloond worden; slecht gedrag wordt door de groep en de therapeut genegeerd. Het is belangrijk met elkaar af te spreken wat de individuele doelstellingen/competenties (sterke- en zwakke punten) per cliënt zijn en hoe daarop gereageerd kan worden.

Er is tijdens de sessies doorlopend sprake van operante conditionering. Omdat de voorkeur uitgaat naar een directieve benadering is de term training het meest relevant. Hieronder een aantal aspecten uit behavioristische leerprocessen:

Habituatie

voor deze cliënten is het belangrijk dat er geen storende prikkels zijn, omdat bijvoorbeeld autistische cliënten daar steeds weer op reageren of van schrikken.

Klassieke conditionering

Stimuli moeten direct na elkaar worden aangeboden om effect te sorteren (dus vertoond gedrag direct en consequent belonen of negeren).

Operante conditionering

Confrontatie met de incompetentie (blootstelling) doet gedrag uitdoven, dus: het proces sturen door per sessie probleemstellingen in het gesprek of het medium aan te brengen.

Model-leren

De therapeut en medecliënten staan model voor de cliënt en complimenten en interacties zijn een beloning op zichzelf

Opmerking 1: de individuele cliënt steeds feitelijk gedrag laten benoemen.

Opmerking 2: steeds gebruik maken van scheppende lichaamstaal

Opmerking 3: versterking/negeren van gedrag gebeurt op natuurlijke wijze

Visie

Creatieve gedragstherapie kan voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren een stimulerende activiteit zijn om tot inzicht in eigen gedrag te komen. Positieve reacties en interacties in de groep en een stimulerende omgeving leveren versterkende stimuli op voor de cliënt. Bij deze doelgroep is het in principe mogelijk om aan inzichtgeving te doen in de nabespreking, mits dat op hun niveau gebeurt.

Er is sprake van gerichte gedragstraining, waarna het conditioneringsproces kan worden vervolgd in de school- en klassensituatie (overdracht naar andere docenten). Belangrijk is daarbij dat de cliënt zelf de eigen (in)competenties op sociaal gebied ook als een probleem ervaart en kan benoemen. De vertrouwensband met de therapeut en een veilig gevoel in de groep zijn daarbij voorwaardelijk.

Het inzetten van creatieve gedragstherapie betekent een grote uitdaging en kan een meerwaarde opleveren voor het praktijkonderwijs omdat de leerlingen zich verbaal en in te directe/concrete/talige situaties moeilijk uiten. Door eigen beperkingen en onvermogen ontstaan veel woede en agressie bij cliënten, die op deze manier een alternatieve uitweg kunnen vinden.

Conclusie

Creatieve therapie binnen een school voor praktijkonderwijs betekent een investering in en keuze voor de doelgroep en hun sociale competenties, waarbij er steeds sprake moet zijn van inpasbare, kortdurende, meetbare en doel- en resultaatgerichte trainingen, waarvoor in principe elke individuele leerling in aanmerking komt. Succesbeleving en beloning liggen in de therapie zelf, terwijl in gegeven gevallen het conditioneringsproces langer doorgewerkt kan worden in individuele sessies.

Discussiepunten

hoe concreet moeten de sociale competenties voor deze leerlingen verwoord worden (stappenplan?)

kies je ervoor de hele groep op een bepaald niveau te krijgen (homogene groep met dezelfde problematiek) of benader je de leerlingen in de groep individueel

(heterogene groep)

hoe betrek je ouders bij de processen

hoe introduceer je de meerwaarde en mogelijkheden van creatieve therapie bij collega's

wat is de ideale groepsgrootte voor deze sessies

Uitvoering

Werkvorm

Groepstraining

Theoretisch kader

Circle of courage

Doelgroep

cliënten IQ < 80 (open homogene groep)

Werkwijze

creatieve (gedrags)training

Tijdsduur

4 sessies

Werkhypothese

De training is opgebouwd rondom sociale competenties en feedback op gedrag. In de groep zullen vooral interacties zijn met betrekking tot zichtbaar gedrag. Creativiteit is het middel waarmee situaties en gedrag zichtbaar worden gemaakt. In de training worden alternatieven voor gedrag aangereikt, uitgetoetst en getraind. De verwachting is dat cliënten zullen profiteren van creatieve (gedrags)training, omdat er in een kleinere setting meer aandacht besteed kan worden aan alternatieven voor gedrag. Het zal van belang zijn om resultaten helder en concreet te verwoorden. Dit kan aan de hand van het invullen van een observatieformulier sociale competenties, waarbij meting vooraf en achteraf plaatsvindt. Hier worden vorderingen in het proces van de cliënt benoemd. Het effect is verbetering van en inzicht in de sterke- en aandachtspunten van de cliënten op het gebied van sociale competenties..

- Observaties Roos van Leary: uitgaan van submissieve interactiestijlen
- Interventies: stimuleren, motiveren, activeren, werken met probleemstellingen
- Doelstelling en focus: egoversterking en sociale competenties
- Attitude begeleider: directief en supportief

Opzet van de sessies

Sessie 1

Bewegingsfase

- Warming up: Vanuit focus **belonging** (voelen, ik ben): refereren aan IOP-gesprek
- Creatief proces: met visuals/klei cirkel van Cuvelier maken
- Time-out: uitwisseling van herkenbare kwaliteiten en eigenschappen
- Evaluatie: sterke punten en aandachtspunten m.b.t. eigen gedrag benoemen

Sessie 2

Ontmoetingsfase

- Warming up: Vanuit focus **mastery** (bouwen, ik kan): refereren aan evaluatie vorige sessie
- Creatief proces: visionboard/ collage maken
- Time-out: benoemen herkenbare kwaliteiten en eigenschappen
- Evaluatie: herkennen van eigen gedrag en gevoelens in bepaalde situaties

Sessie 3

Ruimtelijke fase

- Warming up: Vanuit focus **independance** (willen, ik durf): refereren aan evaluatie vorige sessie
- Creatief proces: druipstenen van steen en verf maken
- Time-out: uitwisseling van herkenbare gevoelens bij het bewerken van de steen
- Evaluatie: beschrijven van het eigen proces, boosheid en verdriet benoemen

Sessie 4

Afscheidsfase

- Warming up: Vanuit focus **generosity** (denken, ik deel): refereren aan alle vorige sessies
- Creatief proces: groepswerk maken naar keuze
- Time-out: gedrag bij de ander herkennen en benoemen, elkaar complimenteren
- Evaluatie: samenvatten van elkaars positieve- en aandachtspunten, afscheid nemen